

I, 66. b

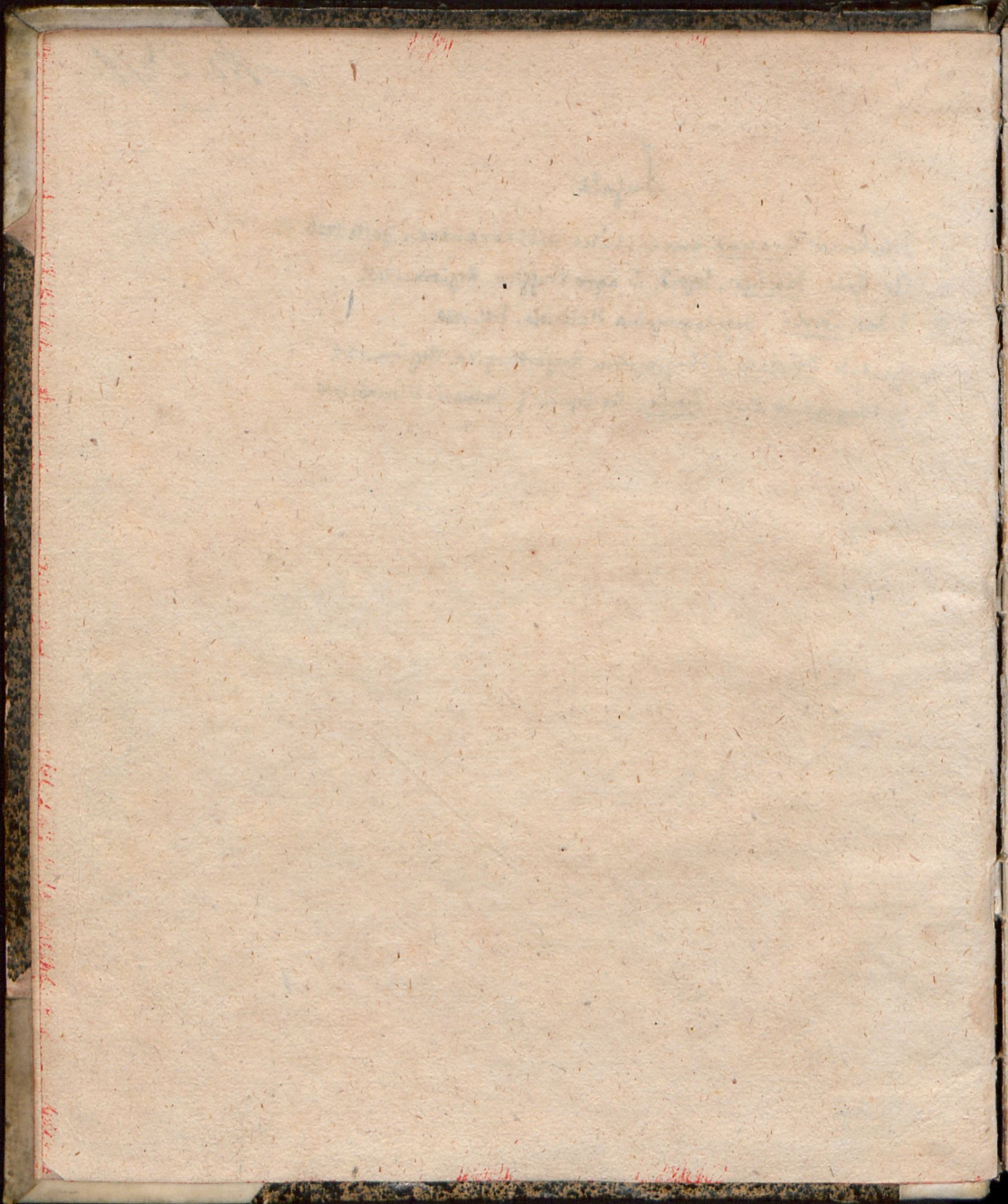
I, 66. b

No. 891.

Jufalt.

- 1, Joh. Ernst Vrauns amoenitates subterraneae. Gosl. 1726. 40.
- 2, Ch. Gabr. Fischer, lapid. in agro Pruggico. Regiom. 1715.
- 3, F. Jac. Lerche, oryctographia Halensis. Hal. 1730.
- 4, Ge. Andr. Helwings, lithographia Angerburgica. Regiom. 1717.
- 5, Gg. Wagner et Ant. Fischer De lapide fulminari. Vitemb. 1710.

PRÆLUCENTE DEO
CONSENTIENTE AMPLISSIMA
FACULTATE PHILOSOPHICA,

2

PAR I.

LAPIDUM IN
AGRO PRUSSICO
SINE PRÆJUDICIO CON-
TEMPLANDORUM.

DISSERTATIONE PUBLICA

Pro Loco

Professionis Physicæ Extraordinariæ

obtinendo

IN ACADEMIA PATRIA

exhibet

M. CHRISTIANUS GABRIEL

WEGER

RESPONDENTE

HEINRICO REINHOLDO WEGER,

Philosoph. Stud.

Ad diem 7. Maji Anni MDCCXV.

Horis ante & pomeridianis.

IN AUDITORIO MAJORI.

REGIOMONTI, Literis REUSNERIANIS.

2.

AUGUSTISSIMO, SERENISSIMO ATQUE POTENTIS-
SIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO
WILHELMO,

REGI PRUSSORUM,
MARCHIONI BRANDENBURGICO,
S. R. I. ARCHI-CAMERARIO ET ELECTORI,
SUPREMO ARAUSIONENSI, VALLANGINENSI ET NEO-
COMENSI PRINCIPI,

MAGDEBURGI, CLIVIAE, JULIAE, MONTIUM,
STETINI, POMERANORUM, CASSUBIORUM, VANDA-
LORUM ET MEGAPOLIS, ITEM IN SILESIA, CROSNÆ

DU CI,

BURGGRAVIO NORIMBERGENSI,
PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI,
VANDALIAE, SVERINI, RACEBURGI & MEURSÆ,
COMITI HOHENZOLLERIAE, RUPINI, MARCÆ,
RAVENSBURGÆ, HOHENSTEINI, TECKLENBURGI,
LINGÆ, SVERINI, BURÆ & LEERDAMI,
MARCHIONI VEHRÆ & VLISSINGÆ,

DYNASTÆ RAVENSTEINI, ROSTOCHII, STARGARDIAE,
LAUBENBURGI, BUTOVIAE, ARLAIAE AC BREDÆ, &c. &c. &c.

REGI AC DOMINO SUO LONGE CLEMENTISSIMO,

*Hoc quidquid est speciminis in devotissima gratitudinis signum
inter calidissima Augusta felicitatis vota offerre*

Humillimus

M. CHRISTIANUS GABRIEL Fischer.

I. F. N.

PROOEMIUM.

Unquam opinor fabulis indulget adeo seu vulgi seu doctorum sententia, quam quando lapides aliis extantiores nobilioresque veniunt expendendi. Fingit de iis quas potest vulgus ineptias, nec spernit doctior inveteratas de eorum ortu virtuteque variationes. Intuitus in agri termino fulcos rimasque notabiles agricola, vestigia dæmonis nescio cuius impressa meminit. (1) Quoties quis postes videt madere lapideos, fingit deslere catastrophes homines prodigiosè immutatos. (2) Qui novit faxum humano corpori ex quò-

A dam

- (1) Bey Groß-Stoboy (pagus est Elbingæ vicinus) liegen auf dem Felde zwey ungewöhnliche Felsen tieff in der Erden/ in deren einen der deutliche Eindruck einer grossen hintern Bären-Fatschen zu sehen. Hievon gehet die Rede/ daß der Teuffel/ der sich einstmahls des Nachts zu den Pferd-Hüttern/ da sie Charten gespieler/ gefunden/ und bis zum ersten Hahnenschrey bey ihnen verweilet/ in seinem Abscheid dergleichen Fußstapfen zu seinem Andencken hinterlassen. Dom, Rupsbon. in lit.
- (2) Im Marienburgischen Schloß werden 2. Steine bey einander gezeigt/ von welchen man erzehlet/ daß es zwey verliebte Persohnen gewesen so noch ihre Versteinering mit öfitem Thranen beweinen/ und dieselbe recht deutlich fließen lassen. Idem. Naturale horum lapidum stillicidium ex refrigerato vapore oritur quem ventus appulit calidior. Nec tamen simpliciter negaverim postes aliquando per miraculum stillasse, ob exempla in Ephemerid. 173. Anni 1690. ex Bartholino recensita recocta;

dam angulô simile, induruisse quendam seu Patris seu Sacerdotis imprecatione somniat. (3) Panem in lapidem conversum gemebundus miratur, qui silicem pani quadantenus similem in quadam porticu conspicit. (4) Molestam Lazari tabem metuit qui faxi partes prominulas levi quod ajunt brachio tetigit. (5) Ea est vulgi in historia la-

Happelio Relat. cur. P. II. p. 176. item *Tenzelio* Colloq. Menstr. 1690. p. m. 922.

- (3) Zu Bartenstein in der Johannis-Kirchen lieat ein Stein bey dem folgende Begebenheit sich zugetragen haben soll: Eine Mutter gehet einmahls mit ihrer mannaahren Tochter in die Messe; die Tochter beklaget sich daß sie so schlecht in Kleidern gehalten würde; die Mutter sollte sehen wie anderer Leute Töchter weit gepuhter und zierlicher einher giengen: Darüber ergrimmete die Mutter; und entfahret ihr diese Worte: Gehe daß du zum Stein werdest. Alsofort ergethet der Mutter Fluch in seine Krafft; und siehet man noch die Tochter in einem Stein verwandelt. Sic fides penes auctorem. Similia exempla referuntur assatim in Patria.
- (4) In coenobio Olivensi pender in cistula sub reti ferreo lapis globosus fulcus mediocris quem

ex pane in silicem mutatum tradunt ea occasione quam ex Grunovio annotat *Henneberger* p. 339. der erklärien Landt-Tafel & Hartnoch p. 435. des Alt- und Neuen Preussens prostrare vero ejusmodi exempla lapidifactorum panum & alibi ex *Cammerarii* Cent. III. Op. Subciv. p. m. 126. & præcipue *Valentini Museo Museorum* P. II. p. m. 27. comperio.

- (5) Habuimus scribit *Rev. Helwingius* (in observationibus ad nostrum Prussiae subterraneæ typum eruditissimis) ante aliquot annos in suburbio nostro Angerburgensi desitescentem lapidem per diametrum bicubitalem cateroquin ulcerosum, protuberantibus undique exerescentiis semicircularibus, quem super stitiosa plebs ut lapidem maledictum metuebat. Opinabatur enim exulcerationibus in omnibus membris necessario corripri debere eos,

lapidum inertia. At nec docti semper in hoc argumento melius statuunt. Quibus non vetus quaedam imponit opinio, aut experientiam suam præcipitant, aut futilem superstitionem arreptant. Si cui lapis minus vulgaris obvenit, non ex propria eum natura, sed ex quo nescio præjudicio æstimat. Originem ejus miram, miros effectus somniat, ut molestum sit errores audire singulos, iisque animi fores præcludere. Succumbit interim desiderata veritas jacetq; obtenebrata Historia naturalis portio, ut dignam præstare videatur operam, qui fabularum falsitatumque larvam ei conatur detrudere. Equidem per omnes qui volet vagari lapidum species, suspectasque eorum affectiones excutere, is quidem meo judicio Herculeum in se onus susciperet, cui ferendo vires vix possit ministrare: ne tamen ideo omnis veritatis cura deficiat, feranturve erroris imperia, ubi possunt haberi quaedam solidæ cognitionis privilegia, curandum ne minimum in indigenis reperiamur ignari, falsaque præjudicia imbibamus de iis quorum experientiam nobis concessit occasio meliorem. Nobis in Prussia plures se offerunt ejusmodi lapidum species quas multa vexavit hæctenus superstitio. Ut igitur in his nostram exerceamus industriam, quoties id feret occasio, earum aliquas in patrio solo lubet ostendere, iisdemque, quo expendantur debite, præjudiciorum scorias abstrahere. Scopum labori veritatem præfigimus, veritatis igitur summæ assistentiam, eorumque quibus veritas in deliciis habetur gratiam expectamus.

A 2

OBSER-

qui hunc lapidem vel conscendere vel in eo considerare ausi fuerint. Cui opinioni cum alia causa naturali accedente, eventus aliquando responderet, à superstitione sua aliter liberari

non potuit, quam ut hic lapis noctu credulorum oculis sublatum fundamento muri tum temporis ad cœmeterium nostrum erigendi adaptaretur. H. J.

OBSERVATIO I.

DE

AETITE.

§. I.

Aetites græco nomine ab *αἰτὸς* Aquila derivato latine *Aquilejus* (1) & *Aquilinus* (2) Germanice *Adler-Stein* dicitur lapis globosus subdurus obscurus & concavus colore vulgatissimo, aquilæ candida. cauda. (3) affimilatus. (4)

§. II.

Vulgo à locis unde adfertur sumuntur illius differentiae; (1) cre-

§. I.

- (1) Ita dicitur *Encelio* de re metallica p. m. 230. *Marpergero im Kauffmanus Magazin* p. 12.
- (2) *Le Grand* in curioso natura percuratore. p. 116.
- (3) *Pygargus* seu *Albicilla* intelligitur vid. *Aldrovandi Ornithologiam* P. I. p. 205.
- (4) Ita nominis argumentum explicant post *Plinium*, *Agricolā* de fossilib. p. m. 267. *Becmannus* Phys. p. 440.

§. II.

- (1) *Plinius* l. 36. c. 21. Africanū, Ara-

bicum, Cypriū, Taphiusū connumerat. Taphiusum vero dum nominat non nomine proprio vocitat, nec Taphiusam urbem fingit, sed tractum montis, seu asperæ insulæ Taphiusæ innuit ut recte notat *Salmasius* in Exercit. Plin. p. 502. ed. Belg. Pharmaceutæ & Seplastiarū vitas orientales & occidentales diverdunt ut patet ex *Christophori Helwicks* Lexico Phys. Med. it. ex ejusd. Exoticis curiosus nec non ex *Viethenori* Material-Cammer. p. m. 33.

crepant & alii marem & foeminam ; (2) sed rectius pro discrimine alvi distribuuntur species. (3) Quidam proprie *aetites* dicitur , lapillum habet in gremio peculiari nomine inclitum , *Calamum* lego vocatum à PLINIO (4) sed alii *Callinum* (5) corrigunt , alius (6) in *Collimum* torquet, quidam (7) *Coallinum* effert, optime SALMASIUS *Calainum* substituit , cum calainum inter nucleique colorem similitudo sit. (8) Sæpe pro nucleo arena clauditur æque ac lapis fonum ciens. Quodsi alveolum terra adimpleat, *Geodis* nomen convenit ; si aqua inibi fluctuat *Enhydros* lapis appellatur.

A 3.

tur.

- (2) Ipse *Plinius* l. c. ex aliorum mente hanc distinctionem tradit. Foeminamque testatur reperiri in Africa pusillum ac mollem intra se velut in alvo habentem argillam suavem candidam friabilem, marem vero provenire ex Arabia durum gallæ similem ac subrutillum in alvo habentem durum lapidem. *Casp. Schwencfelt* in Fossilium Silesiæ Catalogo p. m. 360. eandem distinctionem latius ad quosque aetitas extendit & exacte rotundos lapide gravidos mares , argilla referos foeminas nominat. Non multum ab hoc abludit *Kentmannus* in Nomenclaturis rerum fossilium quæ in Misnia præcipue inveniuntur. p. m. 34.
- (3) Ut præeunt in exemplis *fer-*
- rantes Imperatus* lib. XXIV. c. 18. p. 736. edit. Lips. *Geodes*, lapide gravidos & ventres crystallinos seu enhydros recensens. *Valentini* P. I. musei p. 63. *J. Jac. Baierus Ogvilsoyge*: Nor. p. m. 32.
- (4) In inscriptione Cap. XXI. lib. XXXVI. Hist. nat. p. m. 676. edit. Belg. 1668. in Oct.
- (5) MSta in margine textus *Pliniani*. citata & cum his scriptores de lapidibus fere ad unum omnes.
- (6) *Schræderus* in Pharmaceutica quem sequuntur hujus commentator *Hoffmannus* p. 171. & *Helwich* in Lexico Phys. Med. p. m. 1. qui collimus & collimum usurpat.
- (7) *Casp. Schwencfelt* l. c.
- (8) Conf. Exercit. *Pliniani*. l. c.

tur. (9) Contingit quoque liquorem in alveo exarescere unde *aetites inanis* exoritur quem *Lapidem Aquilinum tacitum non crotulantiem* barbæ quidam (10) nominat.

§. III.

Dum gravidum aëtitem asserimus insimul in hunc ordinem redigimus Macedonum *Peantides* seu *Gemonides*. Ægyptiorum *Cisiten*, Medorum Arbelitarumque *Gasidanen*. Nam quia & hi, ut docet AGRICOLA, (1) creduntur mederi parturientibus *peantides* vocantur, quia prægnantes quasi fiunt & pariunt alterum lapidem appellantur *Gemonides*, quia concipiunt *Cisite* nomen invenerunt. Et quantum, pergit idem, quid significet extremum *Gasidane* vocabulum ignoremus tamen quia concipere dicitur & intra se partum fateri concussa, satis intelligimus etiam aëtitem esse. Eundem & innuunt synonyma Chymicorum nomina, *Chrysolithos*, *Porphyrites*, *Chrysochromus*, *Polychromus*, si *Horstio* in his fides est. (2) *Gaxiten* (3) vero aut *Gagaten* (4) dicere ineptum & contra rei naturam est, errorque inde fors profuit quod nomen *Ganzites* quidam corruperint. (5) Est & *Echites* alia species. (6)

§. IV.

- (9) Præter *Dioscoridem* hoc observatum volant *Agricola*, *Gesnerus*, *Boerius* &c.
- (10) *Franciscus Cupani* Supplem. II. ad *Horum Panormitan.* p. 51 s. III.
- (1) Lib. V. de fossil. p. m. 268.
- (2) Qui talia refert in *Gesnero* redivivo P. II. p. m. 9.
- (3) Hanc vocem lego in *Wielheuers* *Material-Cammer* l. c.
- (4) Hoc nomine aëtitem insigniunt quidam teste *Gesnero* l. c. & *Plinio* l. c.
- (5) Hæc conjectura est *Salmasii* in *Exc. cit.* *Plin.* p. 177.
- (6) Ut contendit *Encelius* l. c. p. 233.

§. IV.

Variat aetitarum color figura & conditio. Noti sunt albi fusci ferrei lutei maculosi. (1) Magnitudo mox major mox minor deprehenditur. (2) Plerorumque figura globosa est, quorundam latiuscula, compressa, angulosa. (3) His cortex lævis & durus, his scaber mollis crustosus. Quidam in aquis stridet ac dissilit, (4) nonnullus manet indemnis. Est qui ex marga anniata refert odorem violaceum, (5) quo plane destituuntur ceteri. Includit alius silicem, (6) alius gemmam, (7) alius aliud rarioris lapilli mon-

§. IV.

- (1) Rotundos ovo coturnicis similes vidit Gesnerus de fig. lap. p. m. 12. Diversi coloris alios notat. *Imperatus*. l.c.
- (2) Ut observat. *Valentini* P. I. Musci p. m. 63. Cujusdam quatuor librarum quem nonnemo curru Archiducis Austriaci non sine terrore Viennæ injecit, meminit *Ammannus* in manu duct. ad mat. med. p. 18.
- (3) Rarioris figuræ ætitas exoticos, describit *Erasmus Francisci in LustGarten*. P. II. p. m. 1210.
- (4) Post *Kentmannum* & *Gesnerum* hoc ipse observavi. Cum enim nuper aetiten ut puto Minicum teretem rutilum aquæ injicerem post aliquem stridorē fissuræ extraxi apparente in al-
- veo marga tenuissima eaque odorata quæ antea sonum excitabat.
- (5) *Etmullerus* com. *Schroed.* p. 296. & *Marperger* l.c. odorem lapidi ipsi videntur adscribere, sed utut *Valentini* P. II. Musci. p. 21. lapides nonnullos ejusmodi odore commendabiles esse confirmet, ætitas tamen ex marga tantum aut musco olere non modo per *Agricolam* lib. V. p. 267. sed per novam experientiam doceor.
- (6) Tales ætitas ad Albim legi testatur *Boetius* de lapidibus p. m. 380.
- (7) Crystallinos fluores quadrangulares specie adamantum adharere concavo ætitis cujusdam post *Kentmannum* l.c. p. 35. in exemplo quodam confipio.

monstrum. (8) Nucleus subinde unus cernitur, subinde multus in cellulis. Hæret ex cortice modo medulla quæ modo soluta pulsat. Terra Geodis alba, rufa, flava, varia modo rarior, modo crassior; arena mox grandior, mox tenerior coloris varii deprehenditur.

§. V.

Trahit hæc acetarum varietas ex vario solo originem. Quo fundus aut ager generosior eo & lapis inde petitus nobillior. Non omnis ex Oceani, Euphratis, Caucaſi gremio promitur, (1) sed quævis eundem terra paratur. Mittit acetem Asia, (2) mittit Africa, (3) donat India, (4) & ubi-

(8) Præter Chelonitidem einen Muschel-Stein / deprehendit in acetite *Encelius* silicem candidum subrotundum in longum durissimum quasi ad caput aliqujus animalis adhæsisset, ut testatur l. c. p. 232. Callimum figura humana insignem observavit *Georgius Fabricius* cujus interpretem agit *Gesnerus* de fig. lap. c. XI. ex quo relationem sumpsit *de Lact* lib. II. Hist. Gem. p. 117. Lapillus perspicuus dilutioris coloris adest in acetite quem Elector Brandenburgicus in reditu ex Dania sublatum. Bibliotheca Berolinensi commendavit, & quem *D. Mentzelius* in Ephem.

Nat. Cur. Anni VI. Dec. II. descripsit, *T. Mentzelius* vero Colloq. menstr. Anni 1689. mens. Jun. p. m. 593. dentio celebravit.

§. V.

- (1) Ut credunt quidam in *Gesnero* Redivivo P. II. p. 9.
 (2) Cyprii & Arabici meminit *Plinius* l. c. Alius Arabici & cujusdem ex insula Banda *Francisci* l. c. p. 1210. Armeniaci & alius ex Palestina. *Gesnerus* P. II. des *Scheuchzers* p. 9.
 (3) Exempla nominant *Plinius*, & *Francisci* l. c.
 (4) Teste *Gesnero* l. c. *Marpergero* im *Kauffmanns Magazin* p. 12.

ubivis fere exponit Europa, (5) Legit eundem **WORMIUS** in Dania, (6) in Umbria **KIRCHERUS**, (7) in Austria **DALECHAMPIUS**, (8) in Helvetia **SCHEUCHZERUS**, (9) **LACHMUNDUS** in Hildesia, (10) in Misnia **KENTMANNUS**, (11) **SCHWENCKFELTIUS** in Silesia, (12) in agro Norico **BAIERUS**. (13)

§. VI.

Adfunt & nobis in Preſſia, quanquam quod ſciam **WENDIUS** (1) primus indigenas nuper monſtraverit. Occurrunt vero plures quærentibus. Cernitur ætites 1. *Flavus* lapide modo libero, modo ad hærenti prægnans. 2. *Ferrugineus* flavo ruſcente medulla lapidea gravidus, sæpe cellulofus variisque quaſi loculis diſtinctus. 3. *Ferrugineus* aſper nonnunquam lævis & ſubflavo ſabulo referens. 4. *Crustofus* rufus rarioris texturæ terram luteam continens.

B

5. Fer-

(5) Ut patet ex Agricolaë lib. V. p. 267. Bootio, Encelio, &c.

(6) Vid. Muſeum Muſeor. p. 77. ſeq.

(7) Ut teſtatur lib. de arte magner. p. m. 647.

(8) Vid. notas ad *Plinii* l. c.

(9) *Schweizeriſche Naturgeſchichte*.

(10) Vid. *ὄρυξ ὀρυζαφίαν* Hildesianam.

(11) Vid. Nomenclat. foſſ. l. c.

(12) Vid. Catalog. foſſ. Sileſiæ. pag. 360.

(13) Vid. *ὄρυξ ὀρυζαφίαν* Noricam.

§. VI.

(1) Fuit hic *M. Georgius Wendius* Gymnaſii Thorunenſis Rector & Prof. Publicus, cujus eſt naturæ pictricis Specimen Thorunense ſeu diſputatio de figuratis quibusdam lapillis prope Thorunium in Viſtula præterlabentis littoribus collectis Thorunii 1704. In duobus foliis in Q. impreſſa, ubi & ætitarum mentio injicitur. Vide de hoc Wendio ejusque ſcriptis *Prætorii Athenas Gedanenſes*. p. 222. ſeq. Novaliteraria Lubecenſia Anno 1705. p. 308. ſeq.

5. *Ferrugineus* seu Geodes glebam subtilissimam albam friabilem comprehendens. 6. *Albus Boorii* (2) specie stercoreis canini. 7. *Subater* glaberrimus colore plumbaginis folidus quidem sed ex crustis distinctissimis quasi compositus quem *Hopliten* rectius dixerim quod extra velut arma politus sit. (3) 8. *Inanis*, alter usque quaque luteus alter *Ferrugineus* in cavitatis superficie flavescens.

§. VII.

Servant quæ alibi & nostris in terris ætitiæ incunabula. Prominent ex agri, (1) lacus, (2) fluvii, (3) sabulo. Sed nobilior aquæ fœtura est. Quos ager genuit molles fusci & scabri sunt, (4) quos aqua duri, læves, & flavi. (5) Singuli

(2) Vid. illius lib. de lapid. p. 381.

(3) Ita vocandos dicit lapides quorum superficies armis assimilatur politis *Gesnerus* de Fig lapid. p. 87.

§. VII.

(1) Præ cæteris ætitas fert agellus arenarius hic Regiomonti pone templum *Haberbergense* situs.

(2) Ad lacum recentem am *Frischen Haff* larga ætitarum seges est. Nec deficiunt in reliquis *Prussici* stagnis. Ad Lacum *Steinortensem*, *Angerburgo* vi-

cinum curiosiores reperit *Dn. M. Helwing*. Similes observant alibi.

(3) Ad *Vistulam* ætitas legit *Wendius* modo citatus.

(4) Quia succo lapidifico multum pulveris admiscetur in agris.

(5) In littoribus succus lapidificus est limpida & facile se poris lapidum etiam minutioribus insinuat, ut intensior fiat eorum soliditas & durities. Luteus vero color martem prodit quem modo largius modo parcius continere videtur lapis.

guli vero raro comparent integri, (6) rarius rotundi, (7) rarissime resonantes. (8)

§. VIII.

Ortus non omnium similis. (1) Qui silicem aut diversi generis lapillum continent, corticem ex materia lapidi circumfusa & indurata habent oriundum, in quo liber lapillo motus est si spatium sibi in cortice adhuc udo sua gravitate distenderit. In quibus callimus durior mobilis, aut arena, in his glebam siccam aut quandam arenæ globum fors apprehendit massâ madidior quæ obvoluta & constricta tandem in corticem abiit, in quo mota arena dissolvitur, aut gleba haud raro per calorem soluta sensimque attrita spatium obtinet vastius. In quibus medulla faxea presse adheret cortici, aut crusta crustam complectitur; defluens succus lapidificus prehensam glebam vertitin lapidem novisque affusionibus obtexit crustis, sibi invicem adhæ-

B 2

ren

(6) Hoc inde fieri reor, quia calore solis arefacti aquam forbent avidissime à cuius præcipiti insinuatione textura lapidis dissolvitur.

(7) Irregularis ætitarum figura mihi ex regionis nostræ crassiore & dissimilari pulvere videtur derivanda. Hic enim cum glebas exponat scabras & irregulares superveniens iis succus non potest regularem crustam induere. Fateor tamen & inclusum poroso nucleo calorem

sæpe corticis dispositionem in æquali operatione deformare.

(8) Hoc itidem ex materia vitio est, quia enim cortex est porosior cum humore limum tenuiorem transmittit qui lapide contentum cortici agglutinat & sæpe in ipso lapidescit.

§. VIII.

(1) Aliter atque aliter eum expli-
cant *Scaliger* de subtil. cont.
Cardanum Exercit. CII. n. 2.
p. 257. *Agricola* l. c. p. 62 & 375.
Gesnerus Redivivus. P. II. p. 9.

rentibus, quod subtiliores petrescentis limi particulae hiantibus superficiei subjacentis poris sese insnuent. Quod aqua fervetur aliquibus, & quidam profus inanes sint, hinc mea opinione provenit, quod glacies saepe acquirat corticem qui induratus guttam calida tempestate diffluentem sensim per poros transmittit nisi fors obstruantur densius. Sudare in loco calido ejusmodi Enhydron quidam (2) his versibus innuit.

Perpetui fletus lachrymas destillat Enhydros.

Qui velut ex pleni fontis scaturigine manat.

Sed fallax illius experimentum est. Madescit glabra lapidis superficies si calidus vapor illius frigore condensatur & liquor inclusus non ita guttatim effluit sed sensim sese subducit.

IX.

Jam commonstrandæ præjudiciorum fabularumque fyrtes sunt. Fallunt qui dicunt ætitem nido inferri seu ab aquila (1) seu à Vulture. (2) Quicumque enim hæc perhibent omnes auriti testes sunt. Et quæ non horum dissensio? Quod alter variis mavult adscribere aquilis, id alter (3) solis attribuit barbatis. Hic lapidem quæri à masculino, (4) hic

2) Ap. *Encelium* lib. III. de Lap. & Gem. p. 231.
§. IX.

(1) Veluti præter *Lucanum*.
Plinius lib. X. H. N. c. 2. *Aldrovandus* Ornithologia P. I. p. 5. lin. 19. *Francisci* P. II. des *Eust. Gartens* p. 1214. *Laurembergius* qui tradit de Laplandis quod certo modo præstare possint ut

aquila ejiciant hos lapides ex nidis. ap. Hoffmannum *Clav. Schroed.* l. c.

(2) Ex Hieronymo hanc sententiam suxit *Stephanus Aquæus* ap. *Aldrovandam* Ornithol. P. I. p. 247.

(3) *Plinius* lib. X H. N. c. 3.

(4) Ita quidam in *Gesnero Redivivo* P. II. p. 9.

hic ipsam sibi attollere foeminam autor est. (5) Jam lapidem unum (6) jam duos sexu diversos numerant. (7) Quorundam velox ingenium mares ex Asia foeminas vero ex Africa repetit. (8) Cur lapidem fervet multi ut aquila nesciunt. His ut promoveat partum, (9) his nidum gravet expetitur. (10) His ova fervida refrigerat; (11) his praestat prolem à veneno liberam; (12) his nidum tueretur à colubre. (13) Et quos non lapides comminiscuntur additos. Quoscumque nido voluit FLORUS injicere. (14) Achatem alius pullis supposuit. (15) Amethystum Hieronymus (16) addidit. Proh! quæ hinc lapidum strues exoritur. Tantone pollet avis ingenio ut possit gemmas eruere è latebris? Cur non & nostri gemmas asportant aquilæ? Aut unde conquirent easdem? Fors de longinquis mentiri videtur tutius.

§. X.

Videant ergo ne fumum pro medicina venditent, qui

B 3

acti-

(5) <i>Le Grand</i> in cur. nat. perscrut. p. 116.	p. 33. Admiranda Sinæ. p. 1042. <i>Jonston</i> . Thavmatographia nat.
(6) Plerique de lapidibus & aquila scribentes.	p. 240. <i>Schotti</i> Phys. Curios. lib. IX. p. 935. <i>Aldrov.</i> P. I. Ornithol. p. 36.
(7) Præunte <i>Plinio</i> l. c.	(12) <i>Helwids</i> Lexicon. Medico. Phys. p. 1.
(8) Ut scribit <i>Plinius</i> l. c.	(13) Ita quidam sentiunt ap. <i>Boerhaavium</i> . l. c. p. 375.
(9) Teste <i>Plinio</i> l. c. cum quo confer. <i>Gesnerum</i> , <i>Boer.</i> l. c.	(14) Teste <i>Vossio</i> l. c.
(10) Itavifum olim Ægyptiis teste <i>Vossio</i> lib. VI. de Idol. c. 23. p. 269. & <i>Aldrovando</i> Ornithol. P. I. p. 36.	(15) Teste <i>Encelio</i> de re metall. p. 233.
(11) <i>Vielheueri</i> Material-Cammer	(16) Tom. IV. lib. in Esaja c. 65.

aetitas ex aquilæ praxi amuletum prædicant in partus, æstus, venenique periculo præsentissimum. Quem usum possit ætites præstare parturientibus? si aliter atque aliter inquis applicetur foetum in utero confortat, retinet, protrahit. Confortat solidus umbilico appositus, retinet sinistro brachio junctus, promovet ejusdem lateris femini alligatus. Sed quando partus jam excidit, confestim lapis amovendus est ne & matricem extrahat. Hæc multo cum applausu perhibes. At qui ejusmodi experientiæ testes sunt? Suspecta multis capitibus DIOSCORIDIS (1) & SERAPIONIS (2) est autoritas. PLINIUS (3) agit Historicum eumque superstitiosum, dum lapidem pelle sacrificatorum animalium cupit vestitum. SYLVIUS (4) attendit rumori. LEMNII (5) atque WORMII (6) de retento foetu per ætitem commonstrante AMMANNO (7) vacillat observatio. Unico VALERIOLE (8) de utero avulso experimento lubrico & fallaci aliud AMATI LUSITANI (9) obstat. Cæteri (10) his subscripsere nescii. Prodit se quoque per plures difficultates ejusmodi

s. X.

(1) Vide quid in Dioscoride de sideretur ab Eruditis in <i>Dan. Clerici</i> Hist. medica partis III. lib. II. cap. 2.	(7) Manud. ad Mat. Med. p. 18.
(2) Vid. <i>Clericum</i> . l. c.	(8) Locorum commun. medicinarum.
(3) l. c.	(9) In notis ad <i>Dioscoridem</i> lib. V. n. 150.
(4) Ap. Horstium <i>Gesneri rediv.</i> l. c.	(10) <i>Kircherus</i> de arte Magnetica p. m. 647. <i>Schottus</i> Phys. Cur lib. IX. p. m. 935. <i>Tentzelii</i> Colloq. Menst. Anno 1689. p. 595.
(5) De occultis nat. miruc. p. 558.	<i>Vossius</i> de Idololat. l. c. p. 169.
(6) Mus. Mus. l. c.	<i>Jonstoni</i> Thaumiatograph. l. c.

modi experientiae futilitas. Quae quaeso parturientibus aetitis species commendabitur? Inanem DIOSCORIDES, lapide gravidum alii, (11) Geodem WORMIUS, quidam (12) cuiusque generis ministrarunt. Nido direptus caeteris fertur generosior, (13) at ubi talem exquires amplius? An rudis, politus an armatus adhibebitur? (14) An pubi (15) alligandus an femini (16) ut partum possit elicere? Quae propria lapidis virtus est, solvitne pellit, an protrahit? Cur tenet foetum per brachium, cur fortat per umbilicum aut pectus, protrahit denique per femur? Quid credis trahere (17) lapidem, foetumne solum an uterum? si foetum, quare & uterum abripit? Si uterum, dicas cur appetat modo praegnantem? Cur non & protrahat viscera materno utero homogenea? Et proh quam vehemens fertur attractio! minutulus uterum, foetu, secundinis, sanguine, lympham onustum tanta violentia eruet ut vincula uteri rumpantur validissima. (18) Magnetem aetites hoc casu in attrahendo superat, quo cum eundem conferunt. (19) Anne vero ut ferrea magnetis ferrum trahentis, sic carnea aetitis carnem ap-

(11) <i>Bacius</i> de Gemmarum nat. c. 38. p. 212. <i>Agricola</i> ex sententia aliorum p. 269. <i>Kircherus</i> l. c.	Material-Cammer. l. c.	(16) Ut vult <i>Dioscorides</i> & cum eo <i>Wormius</i> l. c.
(12) Vid. <i>Gesnerum redivivum</i> . pag. 9.	(17) Trahere lapidem putat <i>Lemnius</i> l. c.	
(13) Vid. <i>Gesnerum, Encelium, Agricolam</i> ex <i>Plinio</i> l. c.	(18) Vide hanc in rem <i>Sam. Dale</i> mineralog. p. 89. <i>Ammannum</i> l. c. pag. 17. <i>Valentini</i> museum P. I. p. 64.	
(14) Variant hac de re sententia. vid. <i>Gesnerum redivivum</i> . l. c.	(19) Ex aliis <i>Lemnius</i> l. c. p. 558.	
(15) Ut tradit <i>Vielheuer</i> in dec.		

appetentis deprehensa substantia? (20) Siliceus cortex, filiceus sæpe & nucleus in optimis acetis advertitur. (21) Silicesne ergo valebunt commovere uterum? Quid utero commune cum lapide? Si prægnans signatura quid indicat, & fabæ nucisque erunt amuleta parturientium. (22)

§. XI.

Non minus absone de acetate confingitur quod æstum aquæ refrigeret. Nam unde comperta lapidis ejusmodi facultas est? An quia ab aquila scribunt innidificari ideo, quod ebullientia ova refrigeret, illico & aquæ fervorem mitigat? Cui unquam suarum actionum rationem dedit aquila? aut quis virtutem lapidis in se expertus est. Qui talia cupit orbi obtrudere ex æstuante aheno lapidem prius extrahere digitis audeat, quam aliis anceps dolorosumque experimentum commendat.

§. XII.

At is ab experimento prorsus absteat, qui credit lapidem posse venenis resistere nec ferre ut cibus capiatur infectus è patina cui occulte jacet suppositus. (1) Quam falsum enim est aquilam pullis hoc amuletum contra infectionem ad-

(20) Hoc argumentum urget Hortius in *Gesnero redivivo* p. 9.

(21) Vid. D. Chr. Warlitzii museum curiosum & auctum Nicolai n. 2.

(22) Conf. hæc occasione *Primerosum* de vulgi erroribus in me-

dicina lib. IV. cap. 57. pag. 556.
§. XI.

Quod notat *Gesnerus Redivivus*,
P. II. p. 9.

§. XII.

(1) Fabulam narrat post *Boorius* p. 379. *Albertum Magnum*.

addere, tam falsum aëtitem, ne devoretur lethiferi quid vetare. (2) Fascinis tum demum virtutem subtrahere aëtites dicendus erit, (3) cum aquilam fascinantium oculos agnoscere, talique lapide hebetare erit compertum. Serpentem fugare quod falsum sit, (4) aperte satis cognoscimus dum medios inter aetitas viperas habitare conspiciamus. Dicam interim qua ratione colubrem terreat, amorem quoq; & opes augeat? Projectus in fugam dat angves; donanti gratiam parat: & si quis rarior obvenit, tantum pecuniæ domino adjicit quantum illius est pretium. (5) His technis plebem agyrtæ decipiunt, qui ut res leves caro divendant, vires earum celebrant plane stupendas. (6)

C

§.XIII.

- (2) Conf. *Valentini* museum. P. I. p. 64.
 (3) Refert hoc præjudicium *Aldrovandus* Ornithol. P. I. pag. 47. lin. 50.
 (4) Notamus hoc contra relationem *Bootii* p. 378.
 (5) Quod definit *Bootius* l. c. p. 380.
 (6) Exemplo sit radix quædam humano palmo similis quam sub nomine *Pilatus* und *S. Joh.* Wurzel addita hac scheda quidam circumforaneus *Ratisbonæ* quondam licitabat: Von der wundersahmen *Pilatus*

und *St. Johannes* - Wurzel / welche durch grosse gefährliche Mühe aus der Erden gegraben wird.

Erstlich ist diese Wurzel eine solche Kunst / wenn ein Mensch dieselbige bey sich trägt oder eingenehet / vor die Heyen und Unholben / Manns- und Weibes- Versöhnen daß kein Mensch kan bezaubert werden / es sey Jung oder Alt.

Zum andern / ist diese Wurzel eine bewehrte Sache / wenn die Leute des Nachts ihre Ruhe nicht haben / es seyn Alte oder

§. XIII.

Mirabilis certe furem inter ac aëtitem antipathiâ traditur. Furto suspectis panem ætitis pulvere mixtum porrigunt, ut ex difficili commestione facinus possint colligere.

Junge/ Manns/ oder Weibes/ Versohnen/ welche von Leuten seyn beruffen worden/ nur etwas auff glüende Kohlen geworffen/ den Rauch in die Betten oder an Kopff gehen lassen/ etliche mahl nach einander/ es hilfft.

Zum Dritten/ ist es gut/ wenn ein Mensch den Rossen dieselbe in den Zaum oder auf das Gebiß ins Maul nehet/ auch dem Kind/ Vieh an die Glocken/ Biegel/ so kan kein Vieh beruffen oder bezaubert werden/ es behält auch seine Krafft und bleibt bey gutem Leib/ wofern aber ein Ross und Vieh allbereit beruffen oder bezaubert wäre/ soll man es damit beräuchern/ es hilfft.

Zum Vierdten/ es ist auch eine gewisse Kunst denen Leuten/ die das Fieber lange Zeit gehabt hätten/ und ihnen sonst keine Arzney hätte helffen wollen/ die sollen diese Wurzel mit ei-

nem Zwitsch Faden am Halse hengen/ wann das Fieber kommen will/ und 9. Tage anlassen/ den 10. Tag vor der Sonnen Aufgang soll mans wieder abnehmen/ und ins Feuer oder fließende Wasser werffen.

Zum Fünfften sollen die Leute diese Wurzel unter die Thürschwelle araben/ da die Menschen und Vieh aus und eingehen/ so seyn die Menschen und das Haus sicher vor Bezauberung.

Zum Sechsten/ wenn ein Mensch auff Hochzeiten/ Kindtauffen und Gastereyen ist/ sollen sie diese Wurzel unter das Tisch/ Tuch legen/ so kan kein Mensch/ welches eine Hex oder Zauberin ist/ bey dem Tische sitzen bleiben. Similia encomia sine fronte appenduntur Glosopetris, oculis natricis &c. ut videre est ex *Valentini* Museo. P.I. passim.

re. (1) Ex DIOSCORIDE (2) hoc didicisse videntur Græci quorum Monachi mirum in hoc artificio sibi placentes, furem dum volunt deprehendere, omnes ut narrat BELLONIUS (3) suspectos advocant, massam pinfunt sine fermento, variaque verba admurmurant, deinde ex massa panes ovi magnitudine conficiunt singulisque qui convenerunt ternos devorandos nullo potu addito præbent, quorum tertium fur devorare non potest, ac parum abest si conetur quin stranguletur. Ut vero hoc detestabile furum examen est. (4) Ita futilis plane & superstiofa ei subternitur aetitis proprietas. Cur quæso lapis persequeretur furem? Cur faucibus se accommodaret bonis? Hæret nonnunquam panis in gurgite non ex admixti pulveris virtute, sed ex deliquio hominis exorcismi atrocitate percussus. Quo medio Franci & Saxones simplicis panis caseique comestionem suspectis olim reddebant difficilem. (5) Prævias scilicet imprecationes (6) dum audit maleconfcius angorem animi concipit

C 2

§. XIII.

(1) Refert hoc *Baccius*. l.c. p. 172. *Bootius* l. c. p. 378. *Horstius* in *Gesnero Redivivo*. l.c. *Hoffmannus* in *Clave Schræderiana* p. 172.

(2) vid. lib. V. de re med. c. 118.

(3) Observ. lib. II. c. 23. non lib. XX. c. 13. ut vitiose descripsit ex *Bootio Hoffmannus* nam tantum tres observat. libri extant.

(4) Judice *Tentzelio* l. c. p. 596. *Bootio* l. c. *Tentzelio* l. c. allegatos

(5) vid. *Baluzium* in capit. Reg. Francorum. *du Fresne* Gloss. latin. *Menagium* in *Historia de Sable*. *Tentzelio* l. c. allegatos.

(6) Franci & Saxones hac inter alias utebantur precatione: Ostende Domine tuam misericordiam ut qui hoc furtum admisit, panis vel caseus iste fauces nec gatur ejus transire possit.

cipit, tremorem corporis advertit, virium denique defectum eum persentit, ne possit cibum stricto guttore de-
jicere.

§. XIV.

In frequentatam lapidis descripti medicinam (1) inquirere, ejusque efficaciam ad fanioris experientiae limam revocare à nostrâ provinciâ alienum est, taliaque ii experientur rectius, quibus occasionem medicae praxeos altior facultas aperuit. Id interim in aurem sibi dictum accipiant medici, (2) quod terræ sigillatæ vires non omni aetiti conveniant, quippe qui non semper terræ sed sæpe martialis sæpe siliceæ sese offert substantiæ.

OBSER-

§. XIV.

(1) Quam prædicant *Boorius* p. 378. *Aetius* lib. 2. *Tetrabi*. c. 32. *Horstius* in *Gesnero* redivivo. l. c. *Bauschius* tractatu de *Hæmatit.* & aetite & c. *Hoff-*

mannus in clave *Schreoderiana* p. 171. *Wormii* Museum c. 12. *Ruceus* de gemmis p. 65. & c.

(2) Sentientes cum *Ammanno* l. c. pag. 18. & *Baiero* *ὄquistoyca* l. c.

OBSERVATIO II.
DE
BUFONITE.

§. I.

Uæ lapidem in bufone inquit opinio multos errores genuit. Bufonios cogitans, qui nescit rerum discrimina hoc nomine glebam suscipit, quam nequit proprio insignire. Hinc GARATRONIUM (1) ASTROITES (2) ECHINITAS (3) BRON-

C 3

(1) Confundit Garatronium cum Bufonite *Boetius* p. m. 301. reclamantibus *Ferrando Imperato* lib. XXIV. *Hist. nat.* c. 25. & *Job. de Laet.* de gemmis lib. II. c. 1. p. m. 100.

(2) Servaverat hic Regiomonti familia lapidem ut dicebat bufonium multis in morbis salutarem, quem cum mihi expeterem ac curate inspicere, gypsum stellata superficie conspicuum esse deprehendi.

(3) Oriuntur hi quando in Echini marini testa succus lapi-

descit, corticemque diffractum exiit. Unde pro variis Echinitarum speciebus, de quibus *Jonstonus* de Testaceis. p. m. 52. *Bonani* Recreatio mentis & oculi p. m. 92. & Echinitarum figura variat ut videre est ap. eos qui de petrefactis data operâ egerunt, veluti *Valentinum* P. II. *Musei* p. 12. *Baierum* *gemstones* Φ. *Noricæ* p. 70. *Luidium* Lithophylacii Britannici Ichnographiæ. Classe VI. *Mirror* ejusmodi lapidum in civium meorum manibus tre-

BRONTIAS, (4) ova angvina, (5) & quos non lapides alios (6) bufonitas falso vocatos memini. Alius hoc paulo circumspēctior, Bufonios Boraces, Myexes, Batrachitas, Cra-

quentiam, dum eos in patria natos nondum expertus sum. Communi errore habentur pro bufoniis, nec raro fabulosa relatione involvuntur. Ostendebat nuper lapidem juglandis magnitudine ex suboscuro flavedine pellentem Fautor quidam curiosissimus, quem narrabat ante plusculos annos hic Regiomonti ea occasione inventum: In cella familiaris cujusdam celebratissimae deficiebat in cerevisia ex vasculo tonnae supposito, licet nemini nisi cellariorum hoc observanti accessus concederetur. Res delata ad Dominum gliribus videbatur imputanda, quare & his struebantur insidiae. Deficiebat vero in cerevisia etiamnum licet nulla glirium vestigia comparerent. Attendere ergo iussi ante fores servi, audiunt cerevisiam absorbentem cum strepitu, confestim admoto lumine irruentes, fugibundum bufonem opprimunt & producunt. Inspectus hic lapi-

dem seu in capite seu in ventre continuit, in quo & palae vestigium monstratur. Per tertiam manum hunc lapidem Fautor acceperat à medico cui factum exponens familiaris superstes olim donaverat. Hærebam fateor, cum nondum inspecto lapide hæ circumstantiae narrarentur. Sed fraudem fabulamque dispulit inspectio. Figura enim cono depressior stellata basis & fovea, sulcata latera &c. echiniten illico prodiderunt.

(4) Brontias appellari Bufonios patet ex *Olearii* testimonio in *der Gottorpischen Kunst-Kammer* p. m. 33. Caterum quæ *Oleario* Brontias dicitur lapidis species & *Wormio* in Museo mus. Item *Jacobæo* Musei Danici p. m. 35. descripta legitur.

(5) Hæc describit *Boetius* p. m. 302. collat p. 486. ad bufonios referri tradit *Valentini* P. II. musei p. 12.

(6) Sunt lapides hemisphærici laterci pro luminis varia receptio-

podinas, eos tantum appellat lapides, quos nomine proprio destitutos communem cum bufonibus colorem & locum servare deprehendit. Veniunt inde in censum lapilli I. rotundi fusci & scabri durissimi, quorum substantia est quasi vitrea durissima relucens, quasi è terra cocta & invitreata facta esset sine transparentia. (7) II. Rotundi albicantes foveculis in superficie pluribus distincti (8)
III. hemi

ne rufum, viridem, flavum colorem mentientes, gemmariis audiunt vier Elementen-Stein. Opali ignobiliorem speciem habeo, hos plus vice simplici pro bufoniis susceptos memini. Video & in *Jacobi* libello de Ranis & lacertis p. m. 89. bufonitas sive Boraces dici lapillos bulharu instar in parte averfa cavos in altera convexitate protuberante instar speculi convexi coloris ex fusco pallentis, cujus generis quendam per liberalitatem Excell. *Dn. Blasii* Fautoris Honoratissimi impetravi, majores v. ap. Gemmarios hujus loci vidi ita adaptatos ac si deberent esse amuleta mulierum. Oculo caeruleo in signes, quosdam & in matrice faxea latentes habuit *Franciscus Calceolarius* ut appareret ex illius musco.

(7) Duos ejusmodi alterum ex Elbingensi alterum ex Bartenstei-

nensi agro affervo quibus appime convenit descriptio quam ex *Valentini* musco P. I. p. 64. repetit *Marperger im Kauffmanns Magazin* p. 708. Distingvo ab his lapides fuscis rotundos majores, vulgo similiter Bufonitas dictos, quorum substantia est mollior, porosior, superficies maculosa & punctata spiculis quasi ademptis. Hos enim ad Echinitas refero & ab Echinis Balticis accerso quos descripsit ex *Gesnero* *Jonssonus* l. c. p. 52. Conspiciuntur tales passim in Prussia ipseque per Amicos non ita pridem duos non addito natali loco obtinui. Suspicio à nautis eos inferri aut per maris impetum in litus quandoque projectos à curiosis attolli.

(8) Talem sub Bufonitis nomine misit Rever. *Job. Riedelius* Pastor Sorquitenfis, cui notas

III. hemi-sphærici albissimi & solidi (9) IV. convexo-concavi coloris fusco pallentis, (10) V. orbiculares depressi ejusdem cum cavis hemi sphæricis substantiæ. (11) Quorum ceu proprium haberi solet criterion, quod in aquis bullas excludant copiosissimas.

§. II.

Dicerent liceret lapides tales bufonios, quibus est aliqua cum bufone convenientia. Nec tamen eorum initia ad ranas revocanda, nedum indicia minus certa erant propalanda. Ebullit in aquis lapis quicumque alius dummodo poros vel scrobeculas habeat; Bufonii vero adeo certus in bufone ortus est, quam hujus ex putrefacta materia proventus. (*)

§. III.

Quemcumque generationis modum quis proferat in commodum tamen & suspectum confingit. Sive cum nonnullis sputum fuisse existimet, quod squalido regi coronæ loco

-
ad nostrum Prussæ Subterranea Schematismum in acceptis fero laudandas. Similes vero lapillos & hic Regiomonti penes Templum Haberbergense sustuli.	(11) Ichtiopondylum hunc dicerem nisi prioris generis lapilli hujus substantiam & generationem manifestarent.
(9) Hos propria manu legi in monte avenario.	§. II.
(10) Quales complures asservo, & majori adhuc in copia vidi protractos ex hortis & agris Patriæ.	(*) Refellunt generationem ranarum ex patri <i>Jacobæus</i> de ranis statim cap. 1. <i>Christian Jeang Paullini P. I. der erbaulichen Zeit fûrgenden Lust</i> p. 267.

loco imposuit Batrachorum exercitus, (1) & regem fingit Chimæricum & generationem lapidis monstruosam. Sive cum aliis eructatam à bestia massam perhibeat, (2) ad risum circumspēctos sua relatione commover. (3) Sive cum aliis in cerebro bufonum veterum generari molem conjiciat, (4) nec bufonitas nec bufones unquam sensibus usurpasse eum oportet. Sive denique cranium antiquioris ranæ cum nonnemine (5) habeat, qua ratione rotundos, solidos, irregulares sibi que ex figura & substantia rarò similes bestiae possit accommodare non video.

§. IV.

Magis se implicant, qui in Chelonis seu Testudine hanc massam latitare arbitrantur. (1) Hactenus enim id nullo experimento probatum est. Chelonitidis quidem in

D

hi-

§. III.

(1) Hæc sententia notatur in *Valentini* museo P. I. p. 64. ex *Hoffmanni* clave Schræderiana pag. 646. *Jonsoni* Thavmatographia p. 328.

(2) Quod asserit *Aldrovandus*. de quadrupedibus oviparis.

(3) *Portam* lib. 8. Mag. c. 9. *Bootium* l.c. *Jacobæum* l.c. p. 85.

(4) Quam opinionem referunt *Horstius* in *Gesnero Redivivo* p. 385. *Valentini* l. c. pag. 64. *Jacobæus* de ranis p. 85. *Hartnaccius* admirand: *Phys.* p. 400.

Camerarius Cent. L. Op. Subcis: p. 351 *Kircherus* de arte magnetica p. m. 560. *Le Grande* in *Curios nat. percrutatore* p. 344. *Schwencfeld* catal. Foss. Siles. p. 573.

(5) *Jacobæo* scil. hoc asserente in museo Danico pag. 35. it. *Observ. de ranis* p. 87.

§. IV.

(1) Videtur hujus sententiæ fuisse *Cardanus* qui Bufonitem Chelonitem appellavit reprehensus ideo à *Scaligero* de *Subtilat.* p. m. 419.

historia lapidum haud infrequens appellatio; at hæc à simili testudinis testa non generatione transfumitur, eique lapidi tribuitur, qui tantum distat à bufonio quantum testudo à bufone. Ex confusione igitur animalium, fictaque lapidis hujus in animali origine enatum videtur præjudicium, quod magis deturpat Kentmannus, (2) Bufonitem appellans Chelidonium nescius quid inter *χελίδα & χελώνην* inter sit.

§. V.

Neque vero & ea dubio caret sententia quæ Bufonitas marini lupi (1) mandibula dentium instar exacuisse contendit. (3) Quæ enim ex lapillorum discrimine lupinis dentibus assimilanda species? (3) Quare Bufonii iis reperiuntur locis ubi nulla marini lupi habitatio? (4) ubi mare est!

(2) In Nomenclat. fossilium. p. 52.

§. V.

(1) Cujus effigiem tradit *Jonstonus* de piscibus tit. XLVII.

(2) Sequuntur eam *Merret* in Pinacæ rerum natural. Britannicarum p. 210. *Luidius* in Ichthyographia Lythophylacii Britannici classe X. qui aliqua mandibulorum lupinorum fragmenta dentibus talibus stipata ostendit. Nolo Virorum curiosissimorum experientiam simpliciter rejicere, concedo potius occurrere quandoque luporum dentes lapideos; interim lapi-

des simili figura conspicuos non omnes dentibus petrefactis connumerare audeo quia nostri qui figuram iconis *Muidiani* recipiunt Lupis nunquam in hæserunt.

(3) Dantur rotundi, orbiculares, hemisphærici, depressiores, altiores.

(4) Eorum lapidum quos præ cæteris dentibus comparaveris, unum ex pago Szabienec Angerburgo vicino à rustico aratore, alium ex Sambia citeriori alium ex Pomesania accepi. Plu-

est remotissimum? ubi nulla inundationis marinæ memoria? A diluvio universali relicta quidem in terraquei globi visceribus diverſi generis animalium cadavera lapideam permutationem pertulisse accipimus; at ubi lupum marinum sepultum audio vestigia ne dicam dentium exempla copiosiora desidero. Adhæc vel ipsa bufoniorum substantia ejusmodi permutationem refellit (5)

§. VI.

Ineptiunt qui pluviam aut tonitru bufonios dejecisse existimant, indeq; Umbrias. (1) Brontias, Ceraunias (2) appellant. In pluvia enim lapides generari hæctenus inauditum? Fulmen lapides exactiores porosos sæpe levissimos dejecere, ab eorum sententia alienum, qui lapidem fulminarem concedunt. Tacco me ibi deprehendisse bufonios, quorsum nec pluvix nec fulminis unquam penetraverat impetus. (3)

D 2

§. VII.

res in Bartoniam collegit Rev. *Helwingius* ut testatur in observat. cit.

(5) Quidam horum lapillorum sunt solidissimi nullis ductibus aut striis notabiles quibus ossa petrefacta gaudere solent. Possum & quendam ex Excell. *Dn. Blasngii* manu traducem ostendere, quæ medium à basi usque per convexum lapillus degener transit cætera tamen

lapillis bufoniis exacte conformem, hunc qui aspicit nunquam dentem fuisse confidet.

§. VI.

- (1) Quam appellationem repetit *Jacobus Musci Danici* p. 35. *Kentmannus* l. c. p. 29.
 (2) *Schwenckfeld* in catal. fossil. Silles: p. 372.
 (3) Sub saxo quodam qui delituit lapis in profundo mihi obvenit.

§. VII.

Rectius pro fossilium seu veri lapidis specie bufonites accipitur. Neque tamen in mineris eundem generari dixerim, (1) quas ex vestigio nullo agnoscimus. Nec Saxis velut fungos innasci autumo, (2) qui agrum limosum pinguioremque hortorum terram subinde & sabulum tales fovere lapides experior.

§. VIII.

Si quid mihi de Bufoniorum ortu & generatione videatur fatendum est, ex gypsea Corallinorum Lapidum materia mirum figurabili eos coalescere dixerim, dum indiffectis talem materiam ex granulis, bracteis, tubulis nitentibus & quasi vitreis facile agnoscendam distincte factis conspicio. Figuræ varietatem sic explico ut efformari rotundos conjiciam: cum gravior gypsei succi gutta à scaturigine avellitur soloque pulverulento excepta non ipsa tantum indurescit sed per effluvia simul lapidifica circumjacentis terræ partes teneriores sibi adunit, ut inde molem acquirat tantò majorem quanto fortius virtutem suam versus ambitum exserit. Hemisphæricos verò: si ebulliens succus lapidificus pulverulentum terræ attollat

cor-

§. VII.

(1) Quod quidam volunt in

(2) Ut videtur *Hoffmanno* Clavis
Schroederianæ p. 191.

Schwensfeldii catalog. p. 373.

corticem atque sub hoc velut modulo indurescat. Orbitæ sunt si aqueæ succi particulæ per terræ corticem transeunt & petrescentes subsident. Foveæ comparent in superficie, cum lapis exsiccatuſ denuo fonte submergitur lapidifico. Tunc enim expulſo aëre bullæ protuberant ex lapide, in quarum interſitiis ſtruuntur petrescentes particulæ, manentque poſt bullas evanidas elatiores ſi ſuccus tenacior eas glutinet. Quodſi vero, tam forti glutina non jungantur, diſfluunt in declivia bullularum veſtigia, ipſamque ſuperficiem reddunt hiſpidam. Colorem tandem quod attinet, ex agri conditione externus oritur. Hinc ager luſoſus & ater ſubnigros, pallentior & arenofus pallentes quoque Bufonios gignit.

§. IX.

Intelligimus hinc quanta eorum ſit ſuperſtitio prævæque diſpoſitionis ignorantia qui à ſic dictis Bufonitis virtutem, medicinamque ſibi pollicentur ſingularẽ. Quis credet lapillos propria virtute candelam extingvere; (1) in veneni viciniã ſudare, (2) peſti venenoque

me-

§. IX.

(1) Quod ex *Job. de Laet* docet *Michaelis* in notis ad *Gafarelli* curioſitates inauditas p.m.238.

(2) Quod perhibent quidam apud *Hoffmannum* clavis *Schrederiana* p.191. *Valentini muſci P. I.* p.64.

mederi; (3) ictus venenatorum animalium reprimere (4) tumores denique & inflationes quasvis compescere. (5) Si forte flammula admoto lapide passa deliquium; vapor per calorem ad gelidum lapidem excitatus hoc effecisse putabitur. Non sentio quandam Bufonio advesari veneni speciem? Sit quod Bufonibus insit virtus alexipharmaca, (6) nec tamen hæc Bufonitis ex eo capite competit. Tumorem subcutaneum ex collisione ortum vel triti calcei solea vel quâcunque alia duritie quis represserit. Cur ergo in Bufonitis ejusmodi facultas tantum extollitur? Hactenus certe nullam horum lapidum præ gypso advertere potui præstantiam, quam quod insolentior figuram recipiant.

(3) De quo *Helwich* Lexici Medico-Physici p. 392. *Harnaccius* admirand. Physic. p. 400. *Camerarius* Cent. II. Oper. Subcis p. 35.

(4) Quam opinionem legis in *Genero Redivivo* p. 385. *Valentini* Mus. l.c. *Hoffmanni* clave pag. 191. *Schwencfeld.* p. 373. *Le*

Grand curios. nat. perscrut. p. 344. & aliis fere innumeris.

(5) Conf. *Wormium* l.c. *Hoffmannum* l.c.

(6) Quam prædicant *Hildanus* Cent. I. Epistolarum Epist. 96. *Kircherus* de arte magnetica l. c. & in magnetico naturæ regno p. m. 68..

Xa 1230

ULB Halle

3

003 700 410

HA → a

MC

PRÆLUCENTE DEO
CONSENTIENTE AMPLISSIMA
FACULTATE PHILOSOPHICA,

PAR I.

LAPIDUM IN
AGRO PRUSSICO
SINE PRÆJUDICIO CON-
TEMPLANDORUM.

DISSERTATIONE PUBLICA

Pro Loco

Professionis Physicæ Extraordinariæ
obtinendo

IN ACADEMIA PATRIA
exhibet

M. CHRISTIANUS GABRIEL

RESPONDENTE

HEINRICO REINHOLDO WEGER,
Philosoph. Stud.

Ad diem 7. Maji Anni M D C C X V.

Horis ante & pomeridianis.

IN AUDITORIO MAJORI.

REGIOMONTI, Literis REUSNERIANIS.

2

2.